

A gyermekek jogai

Szerző: LUX Ágnes

Affiliáció: gyermekjogi szakértő, megbízott előadó; ELTE ÁJK és PPKE JÁK

Rovat: Alkotmányjog

Rovatszerkesztő: Bodnár Eszter, Jakab András

Lezárás dátuma: 2017.05.01

Idézési javaslat: LUX Ágnes: „A gyermekek jogai” in JAKAB András – FEKETE Balázs (szerk.): Internetes Jogtudományi Enciklopédia (Alkotmányjog rovat, rovatszerkesztő: BODNÁR Eszter, JAKAB András) <http://ijoten.hu/szocikk/a-gyermekek-jogai> (2018). Konkrét szöveghelyre való hivatkozáshoz javasoljuk a szövegbeli bekezdésszámok használatát, pl. [8] vagy [12]–[18].

Napjaink egyik legprogresszívebben fejlődő emberi jogi területeként számos, e szócikkben összefoglalt elmélet foglalkozik a gyermekek jogainak elismerésével vagy annak ellenzésével. A gyermekjogok sui generis definiálásával és részletes dogmatikai tisztázásával máig adós a szakma, éppen annak interdiszciplináris és jogágközi, átfogó jellege okán. A jogalany gyermek, az állam és a szülő triászában megjelenő gyermekjogok a jogtudományban és a társadalomtudományokban relatíve későn jelentek meg, hiszen az ENSZ Gyermek jogairól szóló egyezménye 1989-ben született meg, s a gyermekeket megillető speciális jogok rögzítése sem több félévszázados gyakorlatnál; a gyermekjogok társadalmi elfogadottsága sok országban messze elmarad a kívánatostól. A gyermekek jogaik gyakorlása során ki vannak téve a felnőttektől való függő viszonyoknak, ekként különösen sérülékenyek (és eszköztelenek) az (alapjogi) jogsértések vonatkozásában, hiszen a legtöbb társadalomban a gyermekek hangja „nem hallatszik” messzire. Éppen ezért egy-egy, valamilyen szempontból különösen rászoruló, sérülékeny társadalmi csoport jogainak védelmére számos országban honosodott meg az ún. szakombudsman intézmény rendszere.

Tartalomjegyzék

- 1. A gyermek és a gyermekek jogainak fogalma – dogmatikai-fogalmi distinkciók**
  - 1.1. A jogviszony specialitása
  - 1.2. Elméleti keretek
- 2. A gyermekjogokról szóló elméletek áttekintése**
- 3. A gyermekjogok nemzetközi keretrendszerének történeti fejlődése**
- 4. Az Európai Unió és az Európa Tanács gyermekjogi tevékenysége**
- 5. Ombudsman típusú alapjogvédelem a gyermekek vonatkozásában**
- 6. JEGYZETEK**

1. A gyermek és a gyermekek jogainak fogalma – dogmatikai-fogalmi distinkciók

[1] ^[*] A gyermek a gyermekjogok máig egyetlen koherens kódexe, az ENSZ Gyermek jogairól szóló egyezménye (a továbbiakban: Gyermekjogi egyezmény) értelmében – függetlenül az egyes nemzeti jogszabályok által megállapított eltérő korhatároktól – az a személy, aki 18. életévét nem töltötte be, kivéve, ha a rá alkalmazandó jogszabályok értelmében nagykorúságát már korábban eléri. Megjegyzendő, hogy a Gyermekjogi egyezmény nem foglal állást a gyermek életének kezdetéről. Ádám Antal szerint a gyermek olyan érték, amely már a jogi szabályozás előtt és attól függetlenül is létezett, ugyanakkor mára jogi regulációja révén elnyerte jogi alapértéki minőségét.^[1] A 995/B/1990. AB határozat kimondta, hogy „a gyermek ember, akit minden olyan alkotmányos alapjog megillet, mint mindenki más”, de ahhoz, hogy a jogok teljességével képes legyen élni, biztosítani kell számára az életkorának megfelelő minden feltételt a felnőtté váláshoz.^[2]

[2] Erre tekintettel az Alaptörvény az 1949. évi XX. törvény a Magyar Köztársaság Alkotmánya (a továbbiakban: korábbi Alkotmány) 67. §-ához hasonlóan kifejezetten a gyermekek jogaként rögzíti a megfelelő testi, szellemi és erkölcsi fejlődéséhez szükséges védelemre és gondoskodásra való jogot (XVI. cikk). E védelemre és gondoskodásra a gyermek mindenkivel szemben igényt tarthat. Ennek megfelelően a gyermek szülei, családja, az állam és a társadalom valamennyi tagja (az Alkotmánybíróság következetes gyakorlatában címzetti rangsorban) is köteles a gyermek jogait tiszteletben tartani, és a társadalom fennmaradásának zálogaként biztosítani számára a megfelelő fejlődéséhez szükséges feltételeket. A gyermekek védelemhez és gondoskodáshoz való joga az állam kötelességét alapozza meg a gyermek személyiségfejlődésének intézményes védelmére. Míg a gyermekekre vonatkozó védelem megvalósításának formái magukba foglalják a vonatkozó jogi szabályozás kidolgozását, a gyermek jogainak esetleges korlátozását és a gyermek szabadságzférájának biztosítását (állami be nem avatkozás által is), addig a gyermekekről való gondoskodás a család és az állam tevőleges kötelezettségeit jelenti, mégpedig a szűkebb értelemben vett szolgáltatáshoz való jogot alapozza meg.^[3] A gyermeket a védelem tehát elsősorban a családja részéről illeti meg, a gyermekről való gondoskodás a család és az állam feladata. A gyermeknek mind a család, mind az állam részéről alanyi joga van a gondoskodáshoz, nincs azonban alanyi joga a gondoskodás meghatározott megvalósulási formáihoz. A 79/1995. (VI.30.) AB határozat kimondta, hogy a gyermekekről való gondoskodás magában foglalja a testi fejlődés biztosítását, valamint az értelmi és erkölcsi fejlődés elősegítését is.^[4] A korábbi Alkotmány gyermekjogi rendelkezésének (67. §) kommentárja szerint^[5] eredetileg és eredendően a gyermek gondozása, nevelése, védelme a szülőre hárul. Az állam – a szubszidiaritás (->szubszidiaritás és arányosság) jegyében – csak akkor lép be a szülő-gyermek viszonyba, ha a szülő nem tudja vagy nem akarja teljesíteni kötelességeit a gyermekkel kapcsolatban, aminek következtében annak élete, neveltetése súlyos veszélybe került. Mára az állam elkötelezte magát a család támogatására is azért, hogy a szülő teljesíthesse kötelességeit a gyermek iránt. Az államnak ez a felelőssége lehetőséget ad a törvényes beavatkozásra és egyben kötelezi közvetlen helytállásra is, a védelem és gondoskodás feladatára (például állami gondoskodásba vétel).^[6]

[3] A korábbi és jelenleg hatályos alkotmányos háttér nem „általában a gyermekjogokról” rendelkezik, hanem a gyermek védelemhez való jogáról és ekként egyidejűleg megfogalmazza a gyermek védelmével és gondoskodásával kapcsolatos általános követelményeket és állami feladatokat. Ez pedig, az általános emberi jogok kétirányú, egy pozitív, többletjogokat biztosító és egy negatív, a védelem érdekében jogkorlátozó specializálására ad lehetőséget.^[7] (Lásd ehhez az Alaptörvény kilencedik módosítását, amely kiegészíti a XVI. cikket, s és konkretizálja a gyermek születési nemének megfelelő önazonosságát mint védendő identitáselemet, így felmerül annak lehetősége, hogy ezzel a védelem köre a gyermek identitásának teljességét tekintve inkább szűkül.)

1.1. A jogviszony specialitása

[4] A gyermek alanya tehát az alapjogoknak, azonban alapjogi jogképessége nem jelenti azt, hogy valamennyi alapjogát mindig maga gyakorolhatja. Eseti döntés tárgya, hogy milyen alapjogokat, milyen vonatkozásban gyakorolhat a gyermek maga, illetve mely jogokat ki gyakorolja a nevében és

érdekében, és milyen alapjogok gyakorlásából zárható ki.^[8] A gyermek továbbá nem tud bizonyos jogokat gyakorolni a teljes cselekvőképessége korhatárát kijelölő 18. év alatt, így például a ->**választójogot** vagy a közhivatal viselésének jogát. A korlátozott cselekvőképesség korhatára az alapjogok vonatkozásában elmosódó: egyes alapjogok a 14., mások a 16. életévének betöltése után illetik meg a gyermeket; s a jogok jogosult általi gyakorolhatósága is változik. Vannak olyan alapjogok, mint például a szabad iskolaválasztás, amelyet a szülő gyakorolhat oly módon, hogy tiszteletben tartja, korától és érettségétől függően figyelembe is veszi a gyermek véleményét. Azt, hogy a gyermek-, vagy a fiatalkorú egyes alapjogokat – ->a **munkához való jog**, ->az **egyesüléshez való jog**, az iskolaválasztás joga stb. – közvetlenül gyakorolhatja-e vagy sem, és hogy a nevében ki járhat el, törvény, ennek hiányában az Alkotmánybíróság határozza meg. Meghatározott alapjogok pedig – általában azok, amelyekről a személy nem mondhat le, mint például az élethez és az ->**emberi méltósághoz való jog** – mindenkit megilletnek.^[9]

[5] A gyermekjogok sajátos jellemzői, hogy hárompólusú jogviszonyokban léteznek: a bizonyos jogai gyakorlásában korából-érettségéből fakadóan bizonyos mértékig és korig korlátozott (->**alapjogi jogképesség és cselekvőképesség**) (1) jogalany gyermek, (2) az alkotmányos intézményvédelem kötelezettjeként szereplő állam mellett, és (3) a szülő (gondviselő). A szülő-állam kapcsolatban a szülő alapjogi jogosultként van jelen, ennél fogva a gyermekjogokból következő kötelezett pozíciója is különbözik az államétól. A szülő gyermekével szembeni kötelezettségeinek teljesítését az állam ugyanis lényegében a szülőket megillető alapjogok (a magánszféra-jogok, a családi élet védelme, a nevelés szabadsága) korlátozásával biztosíthatja. A szülő gyermekjogi kötelezettségei tehát egyúttal alapjogainak korlátozását jelentik, e kötelezettségeknek pedig ki kell állnia az alapjog-korlátozás próbáját (szükségesség-arányosság).

[6] A modell speciális jogviszonyra utaló hármassága ugyanakkor a gyermekjogok oszthatatlanságának tiszteletére is utal, amely kiemelt helyet foglal el az intézményes alapjogvédelemben is. Az ENSZ Gyermekjogi Bizottsága és az UNICEF is rendszeresen hangsúlyozza a gyermekjogok holisztikus megközelítését, azaz a „teljes gyermek” (*whole child*) modelljét. Eszerint az egyes gyermekjogok nem választhatók el egymástól és a gyermek gazdasági, társadalmi helyzetétől, szociális környezetétől, így az ezekhez kapcsolódó gazdasági, szociális és kulturális jogok összefüggnek a polgári és politikai jogokkal is. Ennek okán a gyermekjogok értelmezése és érvényesítésük sem szakítható ki környezetükből.^[10]

[7] Bíró Endre gyermekjogoknak a „gyermek” absztrakciójú jogalanyra megalkotott jogok rendszerét, azok összességét tartja, amelynek nincsenek sajátos jogviszonyai, minden gyermekjog valamely konkrét ágazati jogviszonyban érvényesül vagy sérül.^[11] Bíró úgy fogalmaz, hogy a gyermekjogok külön absztrakciós szintet képeznek a jogági struktúrában, mert értelmezésük egyfelől nem egyenlő az emberi jogok gyermekekre vonatkoztatásával (szűkebb/tágabb, de mindenképpen más, mint az emberi jogok köre), másfelől nem egyenlő a gyermekekre vonatkozó jogok összességével sem (nem minden jogág, gyermekekre vonatkozó szabálya fedi le a gyermekek jogait).

[8] A gyermekjogok a jogtudományban és a társadalomtudományokban viszonylag későn jelentek meg, hiszen a Gyermekjogi egyezmény 1989-ben született meg, s a gyermekeket megillető speciális jogok rögzítése sem több félévszázados gyakorlatnál; a gyermekjogok társadalmi elfogadottsága sok országban még mindig messze elmarad a kívánatostól.

[9] A gyermekek jogaival kapcsolatos szóhasználatban nincs szakmai konszenzus. A hazai szakirodalom a gyermekjogok,^[12] a gyermeki jogok^[13] vagy a gyermek(ek) jogai^[14] kifejezéseket egyaránt használja, de a nemzetközi szakirodalomban is változik a szóhasználat, akár azonos szerző esetén is: az angolszász szakirodalom a *children's rights*,^[15] *rights of the child(ren)*,^[16] *child law*^[17] kifejezéseket, a német a *Kinderrechte*^[18] és a francia *droits les enfants*^[19] kifejezéseket használja elsősorban.

[10] A gyermekjogok *sui generis* definiálásával és részletes dogmatikai tisztázásával máig adós a

szakma, éppen annak interdiszciplináris és jogágközi, átfogó jellege okán. Nem sorolható egyik tudományterület vagy jogág égisze alá sem, mert érinti az alkotmányjog, a büntetőjog, a polgári jog, a családi jog, a közigazgatási jog, a nemzetközi jog területeit, s a gyermekek jogainak kérdése felmerül a társadalomtudományok napirendjén is. További sajátosságot hordoz az is, hogy a gyermekekkel foglalkozó hivatásos szakemberek elsősorban nem vagy nemcsak a jog, hanem a pedagógia, a pszichológia, a szociológia, a szociális munka, az egészségügy tudományát művelik és módszertanát alkalmazzák. Az alapjogi megközelítés e fenti sokszínűségéből fakadó nehézségeket ki tudja küszöbölni, így e szócikk a gyermekek jogainak emberi jogi, alapjogi diskurzusát használja.

1.2. Elméleti keretek

[11] Alapul véve Karel Vasek tipológiáját,^[20] az első generációs jogokat (->szabadságjogok) követően a második generációs jogok csoportját az a felismerés hívta életre a XIX. század második felétől, hogy minden társadalomban vannak gondoskodásra szorulóknak, akikkel szemben az államnak többletfelelőssége van. Ezeket a jogokat pozitív jogoknak nevezzük, mert az államtól aktív cselekvést követelnek meg. Idesorolhatók a gazdasági jogok, a szociális jogok (például a társadalombiztosításhoz való jog, az egészségügyi ellátáshoz való jog, a lakhatáshoz való jog, a megélhetéshez való jog, az anyák, a gyermekek és az időskorúak különleges védelme) és a kulturális jogok. A gyermekek jogainak általános megfogalmazása, nemzetközi dokumentumokban történő első deklarálása e kor vívmánya; ekképpen az emberi jogok második generációjához tartozhatnak.

[12] Mindemellett hozhatók érvek amellett is, hogy a gyermekjogok az emberi jogok újabb, harmadik nemzedékéhez tartoznak. A XX. század második felére tehető az az időszak, amelyben a gyermekjogok kötelezettséget keletkeztető jogosultságokként nyernek elismerést. További szempont lehet az is, hogy a gyermekjogi katalógus első és második generációs jogokat egyaránt magában foglal; csoportjogként (hasonlóan a nők vagy az időskorúak jogaihoz, majd később a nemzeti és etnikai vagy más kisebbségek, betegek, menekültek, fogyatékosokkal élők jogaihoz) a gyermekjogok ugyancsak sorolhatók az emberi jogok harmadik generációjához.^[21] Az ilyen csoportjogok védelme nem elsősorban alkotmányos szabályozás tárgyát képezi, hanem nemzetközi egyezmények tartalmazzák garanciáikat.

[13] A fentiekén túlmenően az emberi jogi modell új, modern-posztmodern értelmezését irányadónak tekintjük a gyermekek jogainak mai értelmezésénél is. Eszerint a hagyományos jogegyenlősítő szemlélet a ->jogállamiság feltételeinek kialakulásával, valamint az alapvető jogok és szabadságok vonatkozásában kiépített garanciákkal meghaladottá válik. Ezt követően a helyzetek, emberek, embercsoportok sokféleségének és egyenlőtlenségeinek elismerésére, az ebből fakadó speciális védelmére van szükség. Michael Ignatieff szerint a klasszikus emberi jogi modellben mindenkit (így a gyermekeket is) ugyanolyan jogok illetnek meg, ebből levezetve a gyerekeket – emberi mivoltukból fakadóan – mindazok az emberi jogok megilletik, mint a felnőtteket. A különböző helyzetek differenciálására épülő modern-posztmodern értelmezés szerint viszont a gyermekek jogai speciális garanciarendszerének kiépítése indokolt, mert a gyermek életkorából, fejlődő képességeiből fakadóan különleges, védendő státusban van.^[22]

2. A gyermekjogokról szóló elméletek áttekintése

[14] A gyermekorról és a gyermekről alkotott kép történeti változása befolyásolta a gyermekjogok elméleteinek fejlődését is.^[23] A gyermekjogokat egyes szakmai álláspontok olyan területnek tekintik, amelynek szűk elméleti kerete van,^[24] elsősorban olyan paternalista megközelítések létezése miatt, amelyek megkérdőjelezzik, hogy a gyermekeknek vannak-e egyáltalán jogaik.^[25] Míg más álláspont szerint már konszenzus van abban, hogy a gyermekeknek vannak jogaik, amelyhez maga a Gyermekjogi egyezmény nyújtja az elméleti keretet.^[26] Az évtizedes vita arról, hogy a gyermekek tekinthetők-e jogaik önálló birtokosainak, egyes szerzők szerint egyenesen lehetetlenné teszi, hogy a gyermekjogok vonatkozásában koherens elméletről beszélhessünk.^[27]

[15] A gyermekjogok elismerése elleni érvek egy csoportja szerint a gyermekeknek előbb fel kell nőniük, hogy jogaik valódi birtokosai legyenek: ezzel nyernek „jogorvoslatot is” esetleges korábbi jogsérelmeikre,^[28] s a gyermekek alapvető jogai helyett inkább a felnőttek kötelezettségeire kell hangsúlyt helyezni. Úgy is érvelnek, hogy a jogi alapú megközelítés esetén nem a gyermekek szükségleteivel törődünk, mert nem világos, hogy mit tud kezdeni a gyermek – korlátozott képességei miatt – a számára biztosított jogokkal. Van olyan szakmai álláspont, amely nem a gyermekek mint emberi lények bizonyos alapvető jogait kérdőjelezi meg, de azt már igen, hogy a gyermekjogi megközelítés valóban hatékony a gyermekek védelmére.^[29] Más álláspont azért elutasító a gyermekjogokkal szemben, mert a gyermekek messze nincsenek még kompetenciáik és racionalitásuk birtokában, ők úgy tekintendők, mint „a jövő felnőttei és nem úgy, mint a ma fiataljai,”^[30] cselekvőképességük korlátozott vagy hiányzik, ekképpen kevesebbek a felnőtteknél.^[31] Ehhez az állásponthez sorolhatók azok az érvek, amelyek a felnőttek, ezen belül is a szülők jogait féltik.^[32] Felmerült az az érv is, hogy a gyermekjogok zászlaja alatt igazából szülői/felnőtt játszmák zajlanak, ezért is aggályos a gyermekjogoknak szélesebb teret adni.^[33] Mások szerint a gyermekjogok hangsúlyozása/túlsúlya erkölcsileg gyengíti és negligálja azt a létező erkölcsi-etikai világnézetet, amely kölcsönös törődésen nyugvóan jellemzi a szülő-gyermek kapcsolatot.^[34] Azzal is érvelnek, hogy a gyermekek veszélyes és rossz döntéseket hozhatnak, amennyiben autonómiát kapnak döntéseik meghozatalára.^[35]

[16] A gyermekjogok elismerése melletti – általunk is osztott – érvek aköré csoportosíthatók, hogy a gyermekeknek minden olyan jogot biztosítani kell – erkölcsi alapon is –, amelyek emberi lényként való méltóságukat védik,^[36] s ennek elismerése egyúttal tesztje a jogok elismerésének az adott társadalomban is. Michael Freeman szerint a gyermekek számára valamennyi emberi jogot biztosítani kell, s a jogokat éppen azért kell garantálni, mert a gyermekek kevésbé képesek érdekeiket artikulálni, kevesebb hatalommal rendelkeznek.^[37]

3. A gyermekjogok nemzetközi keretrendszerének történeti fejlődése

[17] A gyermekkor elkülöníthető, speciális jellemzőkkel bíró, védendő státuszának történeti megjelenése viszonylag későre, a felvilágosodás korára tehető.^[38] A napjainkban mind időben és földrajzilag, mind bizonyos vonatkozásban az egyes népcsoportok között is eltérő és a sokféle együtt élő gyermekkel mellett a gyermekek jogainak védelme korunk egyik legfontosabb és legprogresszívebben fejlődő, a legtöbb nemzeti politika, nemzetközi (főként az ->[Egyesült Nemzetek Szervezete](#) [ENSZ] és szakosított intézményei) és regionális szervezet (Afrikai Unió, Európa Tanács, Európai Unió) napirendjén lévő kérdés. A gyermekjogok és a kapcsolódóan feltáruló társadalmi kérdések rendkívül szerteágazóak és összetettek – elég itt a teljesség igénye nélkül a gyermekszegénység, a gyermekmunka, a nélkülözés, a gyermekek elleni erőszak, a fogyatékossággal élő vagy a gyermekvédelmi szakellátásban nevelkedő gyermekek speciális helyzete, valamint a fiataalkori bűnelkövetés kérdéseire gondolni – amelyek értékelése mind elméleti, mind gyakorlati szinten multidiszciplináris megközelítési módot igényel.

[18] Az első világháborút követően az újonnan formálódó nemzetközi szervezetek az emberi jogok védelme terén is elkezdtek tevékenykedni. A gyermekek védendő státusa elsőként a Nemzetközi Munkaügyi Szervezet (ILO) napirendjén jelent meg, amikor 1919-ben elfogadta a fiatal személyek munkájáról szóló egyezményeit.^[39]

[19] A gyermekjogok formális és átfogó védelmére elsőként a *Save the Children Fund*ot megalapító brit Eglantyne Jebb tett lépéseket. Jebb kidolgozta a Gyermekek Chartáját, amelyet azzal juttatott el a Népszövetségnek, miszerint „meggyőződésem, hogy szót kell emelnünk bizonyos gyermekjogok elismeréséért, és harcolnunk kell általános elfogadásukért”.^[40] A Népszövetség 1924-ben el is fogadta a Jebb javaslatát tartalmazó ún. első Genfi Nyilatkozatot,^[41] amely elsősorban a gyermekek jólétét biztosító, alapvetőnek titulált jogokat tartalmazta. A dokumentum azonban a Népszövetség 1946-os feloszlásával elvesztette jogi alapját. Ez a nyilatkozat kiemelkedően fontos a modern gyermekjogi

mozgalom alakulásában, ugyanakkor a korszak jóléti-paternalista megközelítését tükrözi.^[42]

[20] A Népszövetség helyét átvevő ENSZ 1946. december 11-én eleinte ideiglenes szándékkal létrehozta a világháború pusztítását megélt gyermekek – elsősorban ruhákkal, élelmiszerrel, gyógyszerrel történő – megsegítésére az ENSZ Nemzetközi Gyermekek Gyorssegélyalapját (*United Nations International Children's Emergency Fund, UNICEF*), amely 1953-tól az ENSZ gyermekvédelmi-humanitárius állandó szakosított szerveként működik, napjainkra egyre aktívabb gyermekjogi érdekképviselettel, lobbimunkával (*advocacy*).^[43]

[21] Az ENSZ Közgyűlése 1959-ben újabb szóló nyilatkozatot fogadott el a gyermekek jogairól,^[44] amely már továbblépett a Jebb-féle első, inkább elvi deklaráción, azonban még ennek sem volt kötelező ereje. Ez az ún. második Genfi Nyilatkozat az alapvető emberi jogok, az emberi méltóság tisztelete mellett megerősítette, hogy a gyermek fizikai és értelmi képességei fejlődéséből fakadóan különleges védelemre és gondoskodásra van szüksége, ideértve a születése előtti és utáni megfelelő jogi védelmet. Kimondta továbbá, hogy a gyermekeknek joga van a boldog gyermekkorra, a nyilatkozatban rögzített jogok és szabadságok élvezetére, amelyet el kell ismerjenek a szülők mint egyének, de az állami szereplők, így a helyi önkormányzatok és a kormányok is.

[22] A két nyilatkozat tartalma jól tükrözi az eltelt évtizedek változásait az emberi jogok és az állami szerepvállalás összefüggésében. Súlyos nyomot hagyott a második világháború pusztítása, amely a garanciális elkötelezettség mellett már fokozott felelősségvállalást írt elő a gyermekjogok védelme és érvényesítése érdekében az államok számára – igaz, még mindig csak ajánlás formájában. A második Genfi Nyilatkozat is jóléti megközelítést tükröz, s kis hangsúlyt kap a gyermekek megerősítése jogaik tudatában, mégis előrevetül az gyermekjogok nemzetközi szintű, átfogó – az emberi jogok védelmén túlmutató, speciális – szabályozásának szükségessége.

[23] 1978 februárjában a lengyel kormány az ENSZ Emberi Jogi Bizottságához fordult, egy Janusz Korczak^[45] szellemiségét hordozó gyermekjogi nemzetközi egyezmény szövegtervezetével, amely a második Genfi Nyilatkozaton alapult. 1978 végére az ENSZ Közgyűlése az egyezményt előkészíteni hivatott, a genfi Emberi Jogi Bizottságon belül működő munkacsoport felállításáról döntött, munkájuk befejezésére vonatkozó végső határidő megjelölése nélkül. Erős lökést adott a munkának, hogy 1979 az ENSZ Közgyűlésének döntése alapján a második Genfi Nyilatkozat huszadik évfordulója tiszteletére „A Gyermekek Nemzetközi Éve” lett.^[46]

[24] Geraldine Van Bueren^[47] szerint az államok – egyebek mellett – azért kezdtek egy gyermekjogi nemzetközi egyezmény előkészítésébe, mert a gyermekek státusa és a gyermekekre vonatkozó „felnőtt” hozzáállás is megváltozott, s a második Genfi Nyilatkozat már nem a gyermekek valódi szükségleteire reflektál; de nem volt túlzottan hatékony a gyermekek védelme a jogsértések megelőzése terén sem. Az ENSZ-nek márpedig nemcsak védelmeznie, hanem aktívan, tevőlegesen is tennie kell a gyermekjogok népszerűsítéséért, s a gyermekjogok elfogadása többet jelent, mint a felnőttek jogainak interpretálását. A Gyermekek Nemzetközi Éve számos állam számára elfogadhatóvá tette egy egyezmény szükségességét.

[25] Habár a gyermekjogok elismertetése magában rejtette a politikai konfliktusok kezdetét, a tervezetének megszövegezése során került sor először arra, hogy egy gyermekspecifikus nemzetközi jogi instrumentumot kezdettől a végéig egy emberi jogi szervezet – az akkori ENSZ Emberi Jogi Bizottsága – fennhatósága alatt dolgozzanak ki.

[26] A Gyermekjogi egyezményt az ENSZ Közgyűlése tíz év előkészítő munkát követően 1989. november 20-án (a Gyermek Nemzetközi Éve tizedik és a második Genfi Nyilatkozat elfogadása harmincadik évfordulójának évében) fogadta el, s 1990. szeptember 2-án lépett hatályba. Azóta az Amerikai Egyesült Államok kivételével a Föld minden állama ratifikálta. A magyar törvényhozás – a közép-kelet európai térségben az első között – az 1991. évi LXIV. törvénye^[48] hirdette ki, s vele összhangban született meg néhány év múlva a magyar gyermekvédelmi törvény is.^[49] A Gyermekjogi egyezmény célja, hogy aktív szerepvállalásra készítse az államokat a gyermekek jólétének, jóllétének

és ezen túlmenően jogaik biztosítása érdekében, s hogy összefogja és harmonizálja a különböző nemzetközi jogi szerződésekben elszórtan fellelhető gyermekjogokat. A Gyermekjogi egyezmény 54 cikkében (negyven cikk rendelkezik jogokról, tizennégy pedig az egyezményben foglaltak végrehajtását rendező) pontosan kifejti, hogy milyen jogokkal rendelkeznek a gyermekek, immár kötelező érvényű nemzetközi jogi dokumentum formájában, amely tartalmazza az emberi jogok kiterjedt skáláját és kizár mindenfajta diszkriminációt a jogérvényesítésben. Alapvető újítást jelent, hogy jogként rögzíti a gyermek legfőbb (mindenek felett álló) érdekét,^[50] amelyet minden, a gyermeket érintő döntés során valamennyi szereplőnek tekintetbe kell vennie. Thomas Hammarberg csoportosítása alapján^[51] a Gyermekjogi egyezmény három alapelve a részvétel/participáció (a gyermek korától és érettségétől függően aktív részese a saját sorsát érintő kérdések megvitatásának), a védelem (idetartoznak az erőszak, a kizsákmányolás, a káros hagyományok és szokások elleni védelemhez tapadó jogok) és az ellátás (idetartoznak döntően az alapvető szükségletek kielégítéséhez tartozó jogok, mint az élet, a megfelelő élelem, az egészség, a pihenés, az oktatás). Ezt hívjuk „a 3P modelljének” is, utalva az angol szavak kezdőbetűjére: *participation, protection, provision*. Roger Levesque az egyezményben foglalt jogokat hat csoportba különíti el: gazdasági jogok, szociális és kulturális jogok, politikai és polgári jogok, különböző eljárási jogok, humanitárius jogok és a családi jog ernyője alá tartozó jogok.^[52]

4. Az Európai Unió és az Európa Tanács gyermekjogi tevékenysége

[27] Az EU részéről a gyermekek jogai, az általános emberi jogok részeként, védelmet kell élvezzenek. Egyrészt magát a Gyermekjogi egyezményt és más nemzetközi emberi jogi dokumentumot, így különösen az Emberi Jogok Európai Egyezményét (a továbbiakban: EJE)^[53] aláíró és ratifikáló uniós tagállamok kötelezettsége miatt, másrészt amiatt, mert a Lisszaboni Szerződés ratifikálását követően, annak részeként, 2009 decemberétől szintén hatályossá váló – és immár kötelező jogi erővel bíró – Alapjogi Charta^[54] megteremtette az európai szintű alapjogvédelem kötelezettségét. Az Alapjogi Charta első ízben hivatkozik részletesen, uniós „alkotmányos” szinten a gyermekek jogaira, elismerve többek között a gyermekek kötelező oktatásban való ingyenes részvételhez való jogát [a 14. cikk (2) bekezdés], az életkoron alapuló hátrányos megkülönböztetés tilalmát (21. cikk), valamint a kizsákmányoló gyermekmunka tilalmát (32. cikk). Jelentős elem, hogy az Alapjogi Charta külön rendelkezést tartalmaz a gyermekek jogaira vonatkozóan (24. cikk). Ez a cikk három kulcsfontosságú elvet rögzít a gyermekek jogainak tekintetében: a véleményük életkoruknak és érettségüknek megfelelő, szabad kifejezéséhez való jogot [a 24. cikk (1) bekezdés]; a legfőbb (mindenek felett álló) érdekük elsődleges szempontként való figyelembevételéhez való jogot valamennyi velük kapcsolatos tevékenység során [a 24. cikk (2) bekezdés]; valamint a mindkét szülővel való rendszeres, személyes és közvetlen kapcsolattartáshoz való jogot [a 24. cikk (3) bekezdés]. A gyermekjogok Európai Unión belüli fejlődése fokozatosan, egy-egy területen változó ütemben megy végbe. Az európai gyermekjog hagyományosan elsősorban a tágabb, gazdasági és politikai indíttatású kezdeményezések gyermekekkel kapcsolatos egyes vonatkozásainak kezelését célozta, például a fogyasztóvédelem^[55] és ->a személyek szabad mozgása^[56] területén. Újabban azonban a gyermekjogok kezelése egy összehangoltabb uniós menetrend részét képezi.^[57] Mind ez ideig az EU a következő, a gyermekjogok szempontjából fontos területeken végzett kiterjedt jogalkotási tevékenységet: adatvédelem és fogyasztóvédelem, menekültügy és migráció, polgári és büntetőügyekben folytatott együttműködés.^[58] Az egyik leggyakrabban alkalmazott, gyermekeket érintő jogi eszköz a Brüsszel IIa. (Brüsszel II bis) rendelet), amely tartalmazza a házasság felbontásával, a különválással és a házasság érvénytelenítésével – így a gyermekek felügyeleti jogával – kapcsolatos polgári ügyekben a ->joghatóságra, az elismerésre és a végrehajtásra vonatkozó közösségi szabályokat.^[59] Az Európai Unió Működéséről szóló Szerződés (EUMSZ) több konkrét rendelkezést tartalmaz a gyermekekre vonatkozóan, ami lehetővé teszi az EU számára, hogy intézkedéseket hozzon a szexuális kizsákmányolás és az emberkereskedelem elleni küzdelem céljából [79. cikk (2) bekezdés d) pont és a 83. cikk (1) bekezdés]. Emiatt fogadták el például a gyermekek szexuális kizsákmányolása és a

gyermekpornográfia elleni küzdelemről szóló, 2003. december 22-i 2004/68/IB tanácsi kerethatározatot, valamint később ennek felváltására az Európai Parlament és a Tanács 2011/92/EU irányelvét a gyermekek szexuális bántalmazásával, szexuális kizsákmányolásával és a gyermekpornográfiával szembeni küzdelemről, valamint az emberkereskedelem megelőzéséről és az ellene folytatott küzdelemről,^[60] amely a gyermekáldozatok speciális szükségleteit érintő rendelkezéseket is tartalmaz. 2016-ban az EU elfogadta a büntetőeljárás során gyanúsított vagy vádlott gyermekek részére nyújtandó eljárási biztosítékokról szóló irányelvet („A gyermekekről szóló irányelv”), azzal a céllal, hogy a gyermekek jogait kötelezően védő és erősítő minimumkövetelményeket állapítson meg az uniós tagállamokban, s amelynek nyomán a magyar büntetőeljárás törvényt is módosították.^[61] A gyermekjogok védelme az uniós döntéshozatali rendszerben az Európai Bizottság és különösen a jogértvényesítésért és igazságügyért felelős biztosa számára jelent kiemelt feladatot,^[62] amely munkának egyik kicsúcsosodása az volt, hogy a Bizottság 2021 márciusában nyilvánosságra hozta az EU gyermekjogi stratégiáját.^[63]

[28] A gyermekjogok védelme terén úttörő és proaktív tevékenységével az ->**Európa Tanács** jóval megelőzte az Európai Uniót.^[64] A legfontosabb emberi jogi szerződése az EJE, amelyet az Európa Tanács valamennyi tagállama ratifikált, és amely (kiegészítő jegyzőkönyveivel együtt) konkrét rendelkezéseket tartalmaz a gyermekekre vonatkozóan. Ezek közül számos különösen fontos a gyermekek szempontjából, így például az EJE 8. cikke biztosítja a magán- és családi élet tiszteletben tartásához való jogot, valamint 3. cikke, amely tiltja a kínzást és az embertelen, megalázó bánásmódot és büntetést. Az Emberi Jogok Európai Bírósága az EJE rendelkezéseiben megfogalmazott pozitív kötelezettségekre összpontosító értelmező megközelítéseket alkalmazva kiterjedt ítélkezési gyakorlatot alakított ki a gyermekek jogaira vonatkozóan, amelyben gyakran (és egyre többször) utal Gyermekjogi egyezményére.^[65] Emellett az Európa Tanács számos más szerződést is elfogadott, amelyek különféle egyedi gyermekjogi kérdéseket tárgyalnak.^[66]

[29] Az Európa Tanács szakpolitikai programalkotása terén mérföldkő volt, hogy a gyermekekkel szembeni erőszak globális jelenségét vizsgáló Pinheiro-jelentés^[67] európai koordinációját az Európa Tanács végezte, szerepet vállalva az ajánlások megfogalmazásában is. Ezt követően 2005-ben döntöttek az Európa Tanács állam- és kormányfői varsói csúcstalálkozójukon az „Építsük Európát a gyermekekkel a gyermekekért!”^[68] elnevezésű – azóta többször, legutóbb 2022 februárjában meghosszabbított – hároméves keretprogramról és stratégiáról, amely egyúttal a szervezet abbéli vállalt feladatához is támpontot nyújtott, hogy a gyermekek jogait támogató és megjelenítő átfogó, integrált, szakpolitikákon átívelő megközelítést valósítson meg. Ennek keretében született meg például a gyermekbarát igazságszolgáltatásról szóló iránymutatás 2010-ben, amelynek számos hazai jogfejlesztő jogalkotási és jogalkalmazási következménye is volt.^[69]

5. Ombudsman típusú alapjogvédelem a gyermekek vonatkozásában

[30] A sérülékeny, rászoruló csoportok jogi segítésének feladata a független emberi jogi intézményekkel, ->**ombudsmanokkal** kapcsolatos modern szabályozások, társadalmi-politikai elvárások visszatérő eleme. Annak ellenére, hogy a gyermekek világszerte a népesség jelentős hányadát adják, korlátozott a hozzáférésük a közjavakhoz és szolgáltatásokhoz, s a felnőttek által felnőttekre szabott intézmények kevésbé alkalmasak a gyermekjogi perspektíva elsajátítására.^[70] A gyermekek jogaik gyakorlása során erősen ki vannak téve a felnőttektől való függő viszonyoknak, ekként különösen sérülékenyek (és eszköztelenek) az (alapjogi) jogsértések vonatkozásában. A legtöbb társadalomban a gyermekek hangja „nem hallatszik” messzire.^[71] Éppen ezért egy-egy, valamilyen szempontból különösen rászoruló, sérülékeny társadalmi csoport jogainak védelmére számos országban honosodott meg az ún. szakombudsmani intézményrendszer.

[31] A gyermekjogok érvényesüléséért felelős ombudsmanok vagy ezt a feladatot ellátó hasonló intézmények felállítása a legtöbb országban a Gyermekjogi egyezmény végrehajtásának a részét képezi (4.cikk). Az ENSZ Gyermekjogi Bizottsága 2002-ben adta ki a független nemzeti emberi jogi

intézményeknek a gyermekjogok védelmében és népszerűsítésében betöltött szerepéről szóló 2. számú Átfogó Kommentárját,^[72] amelyben kiemeli a független nemzeti emberi jogi intézmények (a továbbiakban: FNEJI) gyermekjogvédelmi feladatait az egyezmény 4. cikkéből fakadóan. A bizottság szorgalmazza a Gyermekjogi egyezmény végrehajtásában szerepet játszó FNEJI-k vagy gyermekjogi ombudsmanok/biztosok – lehetőség szerinti alkotmányban rögzített módon történő – felállítását a tagállamokban. Ennek az Átfogó Kommentárnak célja volt továbbá felhívni a részes államokat, hogy a már létező intézményeiket vizsgálják felül az emberi jogi intézményekre vonatkozó minimumstandardokat rögzítő ún. Párizsi Alapelveknek megfelelő státusuk és gyermekjogvédelmi feladataik ellátásának hatékonysága vonatkozásában.^[73]

[32] Habár az első gyermekjogi ombudsmant harminc évvel ezelőtt állították fel Norvégiában, az ezredfordulót követően már több mint hetven országban kétszáz FNEJI működik, különböző méretű és hatáskörű modellekben (a szélesebb hatáskörű önálló intézménytől kezdődően, az általános ombudsman alatt működő főosztályig). Európában ezeket az intézményeket a Gyermekjogi Ombudsmanok Európai Hálózata (*European Network of Ombudsmen for Children – ENOC*)^[74] köti össze. 2021-re 34 ország 43 intézményét foglalja magában (közülük 22 uniós ország).^[75] Az ENOC munkájában társult tagként Magyarország részéről az állampolgári jogok országgyűlési biztosa vett részt korábban általános helyettese, majd az egységes intézményben 2012 óta az alapvető jogok biztosa révén.

[33] A közép-kelet európai országokban, minthogy a Gyermekjogi egyezmény elfogadása egybeesett a rendszerváltással és az azt követő alapvető intézményeket érintő politikai változásokkal, az alkotmányos alapjogvédő intézmények, így az ombudsman is az alkotmányban került rögzítésre. Az ombudsmant a parlament (például Magyarországon kétharmados többséggel^[76]) választja, és független intézményként, jellemzően széles hatáskörrel rendelkezik a közzolgáltatók és hatóságok vizsgálatára, valamint gyakran fordulhat az alkotmánybírósághoz is. A korábbi ombudsmantörvényt^[77] felváltó jelenleg hatályos, egységes ombudsmani intézményt létrehozó, az *alapvető jogok biztosáról szóló 2011. évi CXI. törvény* 1. § (2) bekezdése szerint az alapvető jogok biztosa tevékenysége során – különösen hivatalból indított eljárások lefolytatásával – megkülönböztetett figyelmet fordít a gyermekek jogainak védelmére. A biztos legfőbb feladata, hogy az alkotmányos jogokkal kapcsolatos problémákat kivizsgálja, és orvoslásuk érdekében általános vagy egyedi intézkedéseket kezdeményezzen. Eljárását bárki – tehát gyermek is – kezdeményezheti, de hivatalból is eljárhat a tudomására jutott, valamely hatóság vagy közzolgáltatást végző szerv által okozott alkotmányos visszaállítás gyanújának kivizsgálása érdekében. Az elmúlt több mint húsz év ombudsmani gyakorlatából kirajzolódik, hogy panasz alapján többségében a gyámhatóságok eljárását (különös tekintettel a kapcsolattartási ügyekre és az eljárások elhúzóására, valamint egyéb defektusaira) sérelmező és az oktatási ügyeket érintő ügyekben indult ombudsmani vizsgálat, hivatalból pedig az ombudsmanok figyelme a családpótló, gyermekvédelmi alap-és szakellátás intézményeire összpontosult kiemelten, amely kitűnik a gyermekotthonokat érintő számos helyszíni vizsgálatból is, média hírek alapján pedig a gyermekbántalmazás eseteire (gyermekvédelmi jelzőrendszer működésére) koncentrált.^[78]

6. JEGYZETEK

[*] A szócikk első változata kéziratának lezárása: 2017. május 1., frissítve, aktualizálva: 2022. május 15.

- [1] ÁDÁM Antal: „Az értékek pluralitása és versengése” in *Jog – értékek – erkölcs*, Budapest, Emberi Jogok Magyar Központja Közalapítvány, 2006, 54.
- [2] 995/B/1990. AB határozat, ABH 1993, 515, 524.
- [3] RÓZSÁS Eszter: *A gyermekjogok tartalma, érvényesülése és védelme*, doktori (PhD) értekezés, Pécs, PTE ÁJK, 2008, 7.
- [4] CHRONOWSKI Nóra – DRINÓCZI Tímea – PETRÉTEI József – TILK Péter – ZELLER Judit *Magyar alkotmányjog III.*, Pécs, Dialóg Campus–PTE ÁJK, 2006, 88.
- [5] HAJAS Barnabás – SCHANDA Balázs: „67. § A gyermekek jogai” in JAKAB András (szerk.): *Az Alkotmány kommentárja*, Budapest, Századvég, 2009, 2383–2397.
- [6] LÁPOSSY Attila: „A család, mint a gyermekjogok biztosításának elsődleges színtere – A gyermekjogi projekt 2010-es témájának alapjogi sarokkövei” *ÁJOB Projektfüzetek* 2011/1, 8.
- [7] SOMODY Bernadette: „Életkori kordon? A gyermekek gyülekezési szabadsága” *Új Ifjúsági Szemle* 2009. tél, 36.
- [8] 1143/B/1998. AB határozat, ABH 2003, 1089.
- [9] SÁRI János – SOMODY Bernadette: *Alapjogok. Alkotmánytan II.*, Budapest, Osiris, 2008.
- [10] Vanessa SEDLETZKI et al: *Championing Children's Rights: A global study of independent human rights institutions for children*, Florence, UNICEF Office of Research, 2013, 5. fejezet.
- [11] BÍRÓ Endre: *A gyermeki jogok jogági pillérei és sajátosságai*.
- [12] RÓZSÁS Eszter: *Gyermekjogok*, Pécs, Dialóg Campus–PTE ÁJK, 2011.
- [13] FILÓ Erika – KATONÁNÉ PEHR Erika: *Gyermeki jogok, szülői felelősség, gyermekvédelem*, Budapest, HVG-Orac, 2022.
- [14] SZEIBERT Orsolya: *Családi jog*, Budapest, ELTE Eötvös, 2012, III. fejezet; SÁRI-SOMODY (9. j.) 26. fejezet.
- [15] Lásd pl. Michael FREEMAN: *The Ideologies of Children's Rights*, Leiden, Martinus Nijhoff, 1992.
- [16] UN Convention on the Rights of the Child; és lásd pl. Geraldine VAN BUEREN: *The International Law on the Rights of the Child. Save the Children*, Leiden, Martinus Nijhoff, 1998; Jane FORTIN: *The Children's Rights and the Developing Law*, Cambridge, Cambridge University Press, 2009.
- [17] Lásd pl. „Department of Child Law”.
- [18] Manfred LIEBEL: *Kinderrechte – aus Kindersicht: wie Kinder weltweit zu ihrem Recht kommen*, Berlin, LIT, 2009.
- [19] Elisabeth PAILLET – Jean-Jacques SUEUR: *Le droit et les droits de l'enfant*, Paris, L'Harmattan, 2007.
- [20] Karel VASEK (szerk.): *The International Dimensions of Human Rights*, Westport, Connecticut, Greenwood Press, 1982. Vaseket idézi Rhonda L. CALLAWAY – Julie HARRELSON-STEPHENS (szerk.): *Exploring international human rights: essential readings*, Boulder, Colorado, Lynne Rienner, 2007, 10; Toni SAME: *Librarianship and Human Rights: A Twenty-First Century Guide*, Amsterdam, Elsevier, 2014, 27.
- [21] HALMAI Gábor – TÓTH Gábor Attila: *Emberi jogok*, Budapest, Osiris, 2008, 88.
- [22] Michael IGNATIEFF: *The Rights Revolution*, Toronto, CBC, 2000.
- [23] Målfrid Grude FLEKKØY: „Attitudes to Children. Their Consequences for Work for Children” in Michael FREEMAN – Philip VEERMAN (szerk.): *The Ideologies of Children's Rights*, Dordrecht, Martinus Nijhoff, 1991.

- [24] Michael FREEMAN: „Introduction” in Michael FREEMAN (szerk.): *Law and Childhood Studies. Current Legal Issues Vol. 14*, Oxford, Oxford University Press, 2012; Didier REYNAERT et al.: „Between ‘believers’ and ‘opponents’: Critical discussions on children’s rights” *International Journal of Children Rights* 2009/2, 155–168.
- [25] Hamish ROSS: „Children’s rights – a defence of Hartian Will Theory” *International Journal of Children’s Rights* 2013/1, 43–67; John TOBIN: „Understanding a Human Rights Based Approach to Matters Involving Children: Conceptual foundations and strategic considerations” in Jane WILLIAMS – Antonella INVERNIZZI (szerk.): *Human Rights of Children: From visions to implementation*, Farham, Ashgate, 2011, 61–98. és John TOBIN: „Justifying children’s rights” *International Journal of Children’s Rights* 2013/4, 395–441.
- [26] Ann QUENNERSTEDT: „Children’s rights research moving into the future: Challenges on the way forward” *International Journal of Children’s Rights* 2013/2, 233–47.
- [27] Matias Cordero ARCE: „Maturing children’s rights theory” *International Journal of Children Rights* 2015/2, 283–331.
- [28] Onora O’NEILL: „Children’s rights and children’s lives” *Ethics* 1988/3, 455–463.
- [29] Lucinda FERGUSON: „Not merely rights for children but children’s rights: The theory gap and the assumption of the importance of children’s rights” *International Journal of Children’s Rights* 2013/2, 177–208.
- [30] Harry BRIGHOUSE: „What Rights (if any) Do Children Have?” in David ARCHARD – Colin M. MACLEOD (szerk.): *The Moral and Political Status of Children*, Oxford, Oxford University Press, 2002.
- [31] Laura M. PURDY: „Why children shouldn’t have equal rights” *International Journal of Children Rights* 1994/3, 223–241.
- [32] Michael KING: *A Better World for Children? Exploitations in Morality and Authority*, London, Routledge, 1997.
- [33] Martin GUGGENHEIM: *What’s Wrong with Children’s Rights?*, Cambridge, Harvard University Press, 2005.
- [34] ARCHARD–MACLEOD (30. j.).
- [35] Samantha BRENNAN: „Children’s Choices or Children’s Interests: Which do their Rights Protect?” in ARCHARD–MACLEOD (30. j.) 53–69.
- [36] Michael FREEMAN: *Article 3: The best interest of the child*, Leiden, Martinus Nijhoff, 2007 és Michael FREEMAN: „Taking children’s rights seriously” *Childhood* 2010/1, 5–8.
- [37] Katherine H. FEDERLE: „Rights flow downhill” *International Journal of Children Rights* 1994/4, 343–368.
- [38] VAJDA Zsuzsanna – PUKÁNSZKY Béla (szerk.): *A gyermekkor története*, Budapest, Eötvös, 1998, 28; Philippe ARIÉS: *Gyermek, család, halál*, ford. CSÁKÓ Mihály – SZAPOR Judit, Budapest, Gondolat, 1987.
- [39] *ILO Minimum Age (Industry) Convention*, 1919 (No. 5). *Convention Fixing the Minimum Age for Admission of Children to Industrial Employment. Night Work of Young Persons (Industry) Convention*, 1919 (No. 6). *Convention concerning the Night Work of Young Persons Employed in Industry*.
- [40] Save the Children.
- [41] *Geneva Declaration of the Rights of the Child. Adopted 26 September, 1924, League of Nations.*
- [42] Målfrid Grude FLEKKØY: *Children’s rights*, Gent, 1993, 58.
- [43] Élén főigazgató áll, akit az ENSZ főtitkára nevez ki öt évre. Központja New Yorkban működik. Több helyen van regionális irodája (Európában Genfben), illetve területi képviseleti rendszerrel működik az

egyres országokban (ún. nemzeti bizottságok). Hazánkban az UNICEF Magyar Bizottság Alapítvány működik.

[44] *Declaration of the Rights of the Child. Adopted by UN General Assembly Resolution 1386 (XIV) of 10 December 1959.*

[45] Jebb mellett az 1944-ben mártírhalált halt Janusz Korczak (Henryk Goldszmit) tekinthető a gyermekjogi és a gyermekek egyenjogúságáért folytatott mozgalmak előfutárának. Az asszimiláns zsidó családból származó lengyel pedagógus, publicista, író, orvos személyében a XX. század első és máig egyik legjelentősebb gyermekjogi aktivistáját tisztelhetjük. Korczak elévülhetetlen érdeme, hogy korának gondolkodási modelljeit meghaladva a gyermekjogokra vonatkozó későbbi nyilatkozatok alapjait rakta le. Lásd a Magyar Pedagógiai Társaság Janusz Korczak Munkacsoportjának [honlapját](#).

[46] *International Year of the Child.*

[47] VANBUERENT idézi FLEKKØY (42. j.) 59.

[48] *1991. évi LXIV. törvény a Gyermek jogairól szóló, New Yorkban, 1989. november 20-án kelt Egyezmény kihirdetéséről.*

[49] *A gyermekek védelméről és a gyámhatósági eljárásról szóló 1997. évi XXXI. törvény (Gyvt.).*

[50] A szerző a Gyermekjogi egyezmény hivatalos magyar fordításában alkalmazott és más kapcsolódó jogszabályokban is meghonosodott „mindenek felett álló érdek” kifejezés mellett – az angol *best interests of the child* kifejezésnek tartalmát tekintve jobban megfelelő – „legfőbb érdek” kifejezést is használja.

[51] Thomas HAMMARBERG: „The UN Convention on the Rights of the Child – and How to Make It Work” *Human Rights Quarterly* 1990/12, 97.

[52] Roger J. R. LEVESQUE: „The Internationalization of Children’s Rights: Too Radical for American Adolescents?” *Connecticut Journal of International Law* 1994/9, 237.

[53] *Emberi Jogok Európai Egyezménye.*

[54] *Az Európai Unió Alapjogi Chartája*, 2010/C 83/02.

[55] *Pl. az Európai Parlament és a Tanács a játékok biztonságáról szóló 2009/48/EK irányelve*, amely biztonsági intézkedéseket érvényesít a gyermekjátékok vonatkozásában.

[56] *Pl. az Európai Parlament és a Tanács az Unió polgárainak és családtagjaiknak a tagállamok területén történő szabad mozgáshoz és tartózkodáshoz való jogáról szóló 2004/38/EK irányelve.*

[57] Megjegyzendő, hogy a közösségi jog szabályai alapján az EU csak abban az esetben alkothat jogszabályokat, ha ahhoz a szerződések hatáskört ruháznak rá (a Lisszaboni Szerződés részét képező Európai Unió működéséről szóló szerződés [EUMSZ 2–4. cikke]). Mivel a gyermekjogok ágazatokon átívelnek, az EU hatásköre eseti alapon határozható meg.

[58] *Kézikönyv a gyermekjogokra vonatkozó európai jogról*, FRA, 2015, 19–26.

[59] *A házassági ügyekben és a szülői felelősségre vonatkozó eljárásokban a joghatóságról, valamint a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról szóló 2201/2003/EK rendelet.*

[60] A gyermekek szexuális kizsákmányolása és a gyermekpornográfia elleni küzdelemről szóló, 2003. december 22-i 2004/68/IB tanácsi kerethatározat közelíti a tagállami jogszabályokat a gyermekek szexuális bántalmazása és szexuális kizsákmányolása legsúlyosabb formáinak büntetendővé tétele, a belföldi joghatóság kiterjesztése, továbbá a sértettek számára nyújtandó támogatás minimumszintjének előírása érdekében. A büntetőeljárásban a sértett jogállásáról szóló, 2001. március 15-i 2001/220/IB tanácsi kerethatározat számos jogot biztosít a sértettek számára a büntetőeljárásban, beleértve a védelemhez és a kártérítéshez való jogot. Emellett a joghatóság gyakorlásával kapcsolatos, büntetőeljárások során felmerülő összeütközések megelőzéséről és

rendezéséről szóló, 2009. november 30-i 2009/948/IB tanácsi kerethatározat végrehajtása elősegíti a büntetőeljárások összehangolását a gyermekek szexuális bántalmazását, szexuális kizsákmányolását és a gyermekpornográfiát érintő ügyekben. [Az Európai Parlament és a Tanács 2011/92/EU irányelve \(2011. december 13.\) a gyermekek szexuális bántalmazása, szexuális kizsákmányolása és a gyermekpornográfia elleni küzdelemről, valamint a 2004/68/IB tanácsi kerethatározat felváltásáról \(4\) bekezdés.](#)

[61] A büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvény 878. § 33. pontja szerint a törvény – többek között – a büntetőeljárás során gyanúsított vagy vádlott gyermekek részére nyújtandó eljárási biztosítékokról szóló 2016. május 11-i 2016/800/EU parlamenti és tanácsi irányelvnek való megfelelést szolgálja.

[62] Lásd erről LUX Ágnes: „Az Európai Unió új Gyermejközi Stratégiája” *Családi Jog* 2021, 45–51.

[63] A Bizottság közleménye az Európai Parlamentnek, a Tanácsnak, az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak és a Régiók Bizottságának. Az EU gyermejközi stratégiája. Brüsszel, 2021.3.24. COM(2021) 142 final.

[64] LUX Ágnes: „Az Európa Tanács szerepe a gyermek jogainak védelmében” *Együtt a gyermekvédelemben* 2013/ 5–6. 1-5.

[65] Lásd (58. j.) 23–26.

[66] A házasságon kívül született gyermekek jogi helyzetéről szóló egyezmény; A gyermekek örökbefogadásáról szóló 2008-ban felülvizsgált egyezmény; A gyermekekkel való kapcsolattartásról szóló egyezmény; A gyermekek jogainak gyakorlásáról szóló egyezmény; Az Európa Tanácsnak a gyermekek szexuális kizsákmányolás és szexuális zaklatás elleni védelméről szóló egyezménye (Lanzarote-i Egyezmény).

[67] Paulo Sérgio PINHEIRO: *World report on violence against children*, UN, 2006.

[68] Lásd az Európa Tanács honlapján.

[69] Az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának iránymutatása a gyermekbarát igazságszolgáltatásról, valamint lásd a *gyermekbarát igazságszolgáltatás megvalósulásához kapcsolódó egyes törvények módosításáról szóló 2012. évi LXII. törvényt, valamint a rendőrség nyomozó hatóságainál létesítendő gyermekmeghallgató szobák kialakításáról szóló 32/2011. (XI. 18.) KIM rendeletet; A tizennegyedik életévét be nem töltött terhelt vagy tanú, valamint a különleges bánásmódot igénylő sértett meghallgatására szolgáló rendőrségi helyiség kialakításáról és ellenőrzéséről szóló 4/2015. (XI. 10.) IM rendeletet; valamint a gyermekmeghallgató szoba használatbavételéről, használatának rendjéről szóló 1/2013. (I. 8.) ORFK utasítást.*

[70] UNICEF: *Introduction. Championing Children's Rights*, Firenze, UNICEF Innocenti Office of Research, 2012, 2.

[71] Brian GRAN: „The Roles of Independent Children's Rights Institutions in Implementing the CRC” in Antonella INVERNIZZI – Jane WILLIAMS (szerk.): *The Human Rights of Children. From Visions to Implementation*, Farnham, Ashgate, 2011, 223.

[72] *General Comment No. 2. (2002) The role of independent national human rights institutions in the promotion and protection of the rights of the child. CRC/GC/2002/2, 15 November 2002.*

[73] Lásd erről még Agnes LUX – Brian GRAN – Loretta BASS (szerk.): *The Roles of Independent Children's Rights Institutions in Advancing Human Rights of Children* (Sociological Studies of Children and Youth, Vol. 28), Bingley, Emerald, 2022.

[74] [European Network of Ombudspersons for Children.](#)

[75] Az ENOC munkájában társult tagként Magyarország részéről az állampolgári jogok országgyűlési biztosa vesz részt korábban általános helyettese, majd az egységes intézményben 2012 óta az alapvető jogok biztosa révén.

[76] Magyarország Alaptörvényének 30. cikke szól az alapvető jogok biztosáról.

[77] *Az állampolgári jogok országgyűlési biztosáról szóló 1993. évi LIX. törvény.*

[78] Lásd az Alapvető Jogok Biztosa Hivatalának honlapján kereshető gyermekjogokat érintő jelentések mellett az ombudsman tematikus [gyermekjogi projektüzeteit](#) (2008–2013).